

SUCCESES?

FAMILIEN KLOG

FAMILIEN DUM

Tegning: Ebbe Sloth Andersen

Hovedernes kamp

Vi var mange mænd, der blev glade, da vi sidste forår kunne læse i avisen, at vi var fem procent klogere end kvinderne. Nogle syntes selvfølgelig, at fem procent var lige i underkanten, mens andre spekulerede på, om det overhovedet gav mening at sætte tal på tænkekræften.

Af Mikkel Willum Johansen

Der har gennem tiderne været forskellige forsøg på at måle eller på andre måder vurdere menneskets evner. De moderne intelligencetest har deres rødder i begyndelsen af 1900-tallet, hvor den franske psykolog Alfred Binet i samarbejde med Theodore Simon konstruerede den første egentlige intelligencetest. Hidtil havde man primært kigget på fysiologiske træk som hjernens eller kranietets form og opbygning, når man skulle udtale sig om et menneskes karaktertræk og mentale formåen (bedst kendt i den såkaldte *frenologi*). Binet og Simon lavede altså i stedet en

slags prøve for at se, hvor godt en persons intellekt fungerer i praksis.

Efter Binet og Simons test fulgte en række andre lignende intelligencetest. Det viste sig hurtigt, at der var et vist sammenfald mellem resultaterne af de forskellige tests, og den engelske psykolog Charles Spearman kom på sporet af en *generel intelligensfaktor* eller bare "*g-faktor*", der har indflydelse på, hvor godt en person klarer en hel række intelligenskrævende opgaver. Moderne intelligencetest vil typisk være forsøg på at måle netop denne *g-faktor*. Tilsvarende vil også intelligens-

kvotient (IK) være et tilnærmet udtryk for størrelsen af en persons *g-faktor*.

Få succes med g

De forskellige intelligencetest står imidlertid over for et problem. De opgaver, et menneske skal løse i det virkelige liv, er uhyre komplekse og af meget forskellig art, så hvorfor skulle det at løse nogle få testopgaver typisk inden for det sproglige og matematisk-logiske område sige noget om en persons generelle intelligens?

Her skal det retfærdigvis siges, at mange intelligensforskere faktisk er stærkt kritiske overfor intelligencetest og ikke tillægger

dem den store værdi. Men de forskere, der mener, at testene faktisk siger noget om folks generelle mentale evner, hæfter sig ved, at intelligencetest virker: *G-faktoren* kan med ganske god nøjagtighed forudsige, hvor stor succes et menneske vil få i livet: Hvis en person således som barn har en høj *g-faktor-score*, vil han med stor sandsynlighed klare sig godt i livet, og omvendt vil en person med lav score blive en fiasko. Da graden af succes mere eller mindre svarer til ens begavelse, må *g-faktoren* afspejle menneskers intelligens.

Det næste spørgsmål der melder sig er selvfølgelig: Hvad vil

det sige at have succes som menneske? Intelligensforskerne tager her udgangspunkt i målbare størrelser som uddannelsesniveau, indkomst og jobtype. Og det er ikke helt uproblematisk af to forskellige årsager. For det første er succes en faktor, der kan ændre sig; Det er ikke sikkert, at det, der skal til for at få succes i den vestlige kultur i det 20. og 21. århundrede, er det samme som det, der skal til for at få succes i en anden kultur på et andet tidspunkt. For det andet (og alvorligere) betyder succeskriterierne, at der knyttes et bestemt menneskesyn til teorien, og det skal man gøre sig helt klart. G-faktoren et mål for, hvor gode chancer man har for at blive et menneske, som testens bagmænd regner for vellykket. Og det er ikke nødvendigvis det samme som et objektivt og neutralt mål for menneskets evner og kapaciteter. Det er således tankevækkende, at g-faktortesten ikke måler på karaktertræk som kreativitet, indlevelsesevne og evnen til at føle omsorg for andre, fordi den type faktorer ifølge den danske intelligensforsker Helmut Nyborg ikke siger noget om, hvor stor succes, man får som menneske (interview i Politiken 29. september 2003).

Kvinderne

Og lad os så vende blikket mod kvinderne. På baggrund af det, vi har set, er det slet ikke så overraskende, at g-faktortests viser, at mænd er klogere end kvinder. Siden testen blev opfundet, har kvinder – hovedsageligt af sociologiske og kulturelle årsager – fået lavere løn, dårligere jobs og kortere uddannelse end mænd, så hvis kvinderne blot svarer anderledes end mænd (og det gør de), skal testen simpelt hen give dem en lavere score. Ellers vil testen være fejldesignet, da testen jo netop skal forudsige indkomst, uddannelsesniveau og job. Testen vil med andre ord fortolke enhver forskel mellem kønnene som en intelligensforskel, fordi kvinder har lavere "succes" end mænd. Dermed vil forskellen mellem kønnene blive værdisat: Mænd er klogere end kvinder.

Klogegener

Det er altid betænkeligt, når folk sammenblander fakta med såkaldt normative udsagn om f.eks. værdier, eller moral- og menneskesyn. Et af problemerne ved g-faktorteorien er, at den laver præcis denne sammenblanding. Der ligger et bestemt værdisæt gemt i kriterierne for "succes i livet", og sammenblandingen bliver endnu tydeligere, når intelligensforskere gør sig til talsmænd for, at den generelle intelligens i samfundet bør forhøjes gennem en form for avlsprogram.

Og det gør de med jævne mellemrum. Senest herhjemme, hvor Helmut Nyborg i efteråret 2003 i et interview til Jyllands-Posten gjorde sig til talsmand for, at vi burde tilskynde kloge mennesker til at få flere børn og dumme til at få færre. Argumentet lyder kort: Da g-faktorscore til dels er arveligt betinget, og da de dårligt begavede tilsyneladende roder sig ud i flere problemer end de kloge, vil det eneste moralsk forsvarlige være at påbegynde et avlsprogram, der reducerer antallet af svagtbegavede i de næste generationer.

Men konklusionen følger ikke af præmisserne – ikke medmindre man samtidig abonnerer på en bestemt etisk teori, nemlig den såkaldte *nytteetik* (eller *utilitarisme*), der hylder det princip, at man til enhver tid bør handle således, at summen af lykke i samfundet maksimeres.

Nu er nytteetikken i sig selv en temmelig omdiskuteret teori, der accepteres i visse kredse, men også kritiseres for at være en kold og teknokratisk teori, der ikke tager hensyn til det enkelte menneskes rettigheder – f.eks. retten til eget liv og retten til selv at bestemme, om man vil have børn eller ej. Det er så én ting. Videnskabs-teoretisk set er det dog mindst lige så alvorligt, at fakta, moral og menneskesyn bliver blandet sammen på en uigennemskuelig måde. Det er selvfølgelig tilladt, at man som videnskabsmand har et bestemt syn på værdier og moral, men hvis man lader disse indgå i sin argumentation, må man melde klart ud, så man kan

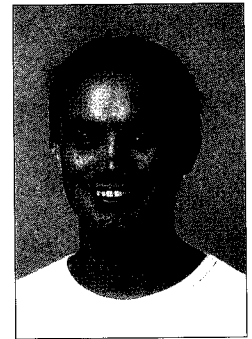
diskutere fakta for sig og værdier og moral for sig. Ellers bliver diskussionen forplumret, hvilket debatten om Nyborgs avlsprogram i øvrigt var et interessant eksempel på.

Intelligens så stor som Rundetårn

Til sidst kan vi overveje, hvad g-faktoren egentlig er. Med g-faktorteorien forestiller man sig, at intelligens er en "ting", der sidder inde i hovedet på folk. Og man mener, at man med de forskellige tests så nogenlunde kan måle størrelsen på intelligensingen, præcis som man kan måle størrelsen af en appelsin eller højden af Rundetårn. Men alt det er tydeligvis metaforer. Intelligens er ikke en ting. Intelligens er et løst og udefinerbart fænomen, der af g-faktorfolkene opfattes som en ting. På den måde får de nemlig mere hånd om det ellers så luftige fænomen, og det er der egentlig ikke noget galt i, så længe de bare husker, at det er en metafor, de har med at gøre, og at metaforer sjældent fortæller hele sandheden om et fænomen.

Lad mig bruge et andet mentalt fænomen nemlig hukommelse som eksempel. Hukommelse opfattes også metaforisk som en ting – et arkivskab eller en harddisk – der står inde i hovedet. Tit og ofte vil det være rammende at opfatte "det at huske" som en ting, men i andre tilfælde er man nødt til at se hukommelsen som et langt mere komplekst fænomen, der involverer både kroppen og omgivelserne. Det kan være svært at huske trinnene til en dans, før man går i gang med at danse den. Det kan også være svært at komme i tanke om, hvor man har gjort af en forlagt genstand, før man går tilbage til det rum, hvor man sidst havde den. Og endelig kan man huske at købe mælk, ved at lade den tomme karton stå fremme. Eller ved at skrive en huskeseddel.

Hukommelse er altså et langt mere komplekst fænomen, end den simple *ting-inde-i-hovedet*-metafor indfanger. Og mon ikke noget lignende gør sig gældende for intelligens? ■

Om forfatteren
Mikkel Willum Johansen
er cand.mag i filosofi og
matematik.
Hjemmeside:
www.mikkelwillum.dk
E-post: mwj@wanadoo.dk